

ZEMFİRA MƏMMƏDOVA
Filologiya elmləri doktoru, professor
Azərbaycan Tibb Universiteti
S.Vurğun küç.51 Bakı şəh.
zenfira.@.mail.ru.

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİ PROSESİNDƏ TEXNİKİ
VASİTƏLƏRDƏN İSTİFADƏ EDİLMƏSİNİN METOD VƏ ÜSULLARI
Xülasə

Qloballaşma dövründə xarici dillərin tədrisi prosesinə ciddi, bəzən radikal xarakterli dəyişikliklərin gətirilməsinə, innovasiyaların tətbiq edilməsinə böyük ehtiyac duyulur. Xarici dillərin əsasını müasir dövrün tələblərinə uyğun olan kommunikativlik prinsipi təşkil etməlidir. Bu mənada audio və video vasitələrdən istifadə tədrisdə aparıcı rola malikdir. Belə ki, audio və video materiallardan istifadə auditoriyalarda kommunikativ səriştənin formalaşdırılmasında böyük rol oynayır. Əksər hallarda ixtisası dil olan fakültələrdə dili professional məqsədlərlə öyrənən tələbələr xarici ədəbiyyat nümunələri olan və dünya ədəbiyyatının xəzinəsinə daxil edilmiş əsərlərlə tanış deyillər. Bəzən onlar həmin əsərlər haqqında heç bir məlumata malik deyil. Onu da xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, klassik ədəbiyyat nümunələrində personajların istifadə etdiyi nitq modelləri, bu gün istifadə edilən dildən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Buna görə də audio və video materialların seçiminə diqqət yetirmək lazımdır. Müasir universitet tələbəsi təkcə bu və ya digər sahədə ixtisaslaşmış kadr kimi formalaşmamalıdır. O, həm də ünsiyyətə hazır olmalı və müxtəlif insanlarla ünsiyyət qurmaq, komanda tərkibində işləyə bilmək, ətrafdakılara motivasiya verə bilmək kimi tamamilə yeni sosial bacarıqlara yiyələnməlidir. Məhz bu baxımdan ədəbi xəzinə əlçatan olmalıdır. Qloballaşma prosesinin labüdlüyünü və bu prosesə integrasiyanın qaçılmaz olduğunu nəzərə alaraq, elm və təhsil sahələrinin qloballaşma proseslərinə adaptasiyası dildə onun təmin olunmasını şərtləndirən amillər sırasına daxil olmuşdur. İlk öncə ona görə ki, məhz bu sahələrdə təkcə yeni bilik və texnologiyalar deyil, həm də insanın fikirlərinin ifadəsinin bu və ya digər formalarının yeni mexanizm və üsulları da gündəmi zəbt edir. Bu zaman audio və video vasitələrdən istifadə vacib sayılır.

Açar sözlər: nitq, meyar, dil, söz, ünsiyyət

Bildiyimiz kimi, xarici dilin öyrənilməsi zamanı tələbələrdə kommunikativ səriştənin formalaşdırılması qarşımızda dayanan mühüm və ali məqsədlərdən biridir. Dilini öyrənməyə çalışdığımız ölkənin ərazisində yaşamadan, onun vətəndaşları ilə ünsiyyətdə olmadan dili öyrənmək məsələni bir qədər də çətinləşdirir. (1-p.17) Məqsədimizə tam çatmaq və xarici dili öz ölkəmizdə yaşayaraq mükəmməl şəkildə öy-

rənmək üçün biz əlavə və köməkçi vasitələrdən istifadə edirik. Bu vasitələrə audio və video vasitələr daxildir. İlk olaraq onu qeyd edə bilərik ki, audio və video vasitələrdən istifadə kommunikativ səriştənin formalaşdırılmasından savayı, tələbələrin motivasiyasını və dilə olan marağını artırmağa qadirdir. Buna əsaslanaraq qeyd edə bilərik ki, tələbələrə təqdim edilən audio və video vasitələrin məzmunu xüsusi olaraq seçilməlidir. Burada ortaya çıxan problem müəllimin audio və videomaterialların seçimi zamanı nəyə daha çox diqqət yetirməli olmasıdır. İlk olaraq onu vurğulaya bilərik ki, audio və videomaterialların seçilməsi zamanı onların maraqlı və tələbələrin dil bilmə səviyyəsinə uyğun olması vacibdir. Bundan savayı, hər bir seçilmiş material dilöyrənənləri yeni informasiya ilə təmin etməlidir. Yeni alınmış məlumat tələbələri müzakirəyə sövq edir. Xarici dildə aparılan müzakirə dilin mənimsənilməsinə, yeni öyrənilən söz və ifadələrin danışqda istifadə edilməsinə şərait yaradır. Dərs prosesində təqdim edilən audio və videomaterialların mövzusu da xüsusi seçilməlidir. Bil-diyimiz kimi, dilin öyrənilməsi prosesi təkcə söz və ifadələri öyrənib mənimsəməklə bitmir. Biz təkcə dilin leksik, qrammatik və sintaktik quruluşu ilə deyil, həmçinin dil daşıyıcılarının mədəniyyəti, tarixi, siyasəti və iqtisadiyyatı ilə də yaxından tanış ol-malıyıq. Başqa sözlə, biz dili tək bir məfhum kimi deyil, əlaqəli şəkildə öyrənməli-yik. Belə nəticəyə gəlirik ki, müəllimin dərsdə təqdim etdiyi material tələbələrə təkcə dili mənimsəməyə deyil, həmçinin onun tarixi, mədəniyyəti haqqında məlumat alma-ğa da şərait yaratmalıdır. Video vasitələrin istifadəsi tələbələri danışq dilinə daha da yaxınlaşdırır, onları dili öyrənməyə motivasiya edir. Yeni söz və ifadələrin öyrənil-məsində videomaterialların yeri danışılmazdır. Tələbələr video parçadan eşitdikləri ye-ni söz və ifadələri daha yaxşı qavraya və yadda saxlaya bilirlər. Dil daşıyıcılarının iş-lətdikləri söz və ifadələrə uyğun olaraq üz ifadələrinin dəyişməsi, mimika və jestlər-dən istifadə yeni söz və ifadələrin mənasını anlamağa və beləliklə onu daha tez və ef-fektiv şəkildə qavramağa şərait yaradır. Bu məsələnin həllində də bizim köməyimizə audio və videomaterialların istifadəsi çatır. Videomaterialların nümayişi zamanı kadr və slaydların tez-tez dəyişməsi tələbələrdən çox böyük diqqət tələb edir, əks halda tə-ləbələr göstərilən video parçasını yadda saxlamaqda və suallara cavab verməkdə çə-tinlik çəkirlər. (2-p.3-11) Təkcə videomateriallar deyil, həmçinin audio materialların istifadəsində də tələbələrin diqqətli olması mühüm hesab edilir. Söz və musiqini bir-ləşdirən səsli yazıları dinləmək, tələbələrin diqqətini artırır, eşitmə yaddaşını, təxə-yül, sözün müşahidəsi bacarıqlarını formalaşdırır, estetik zövqün inkişafını şərtləndi-rir. Hər hansı şəxsin xarici dili bilmə səviyyəsi dörd bacarıqla ölçülür. Gördüyümüz kimi danışma, oxuma, yazma və dinləmə ayrı- ayrı bacarıqlar olaraq fərqləndirilmiş-dir. Maraqlısı isə ondadır ki, bəzən insanlar xarici dildə sərbəst şəkildə oxuyub, yazıb və danışa bildikləri halda qarşıda duran insanın nə dediyini, hansı fikri ifadə etmək istədiyini anlaya bilmir, iki insan arasında yaranan anlaşılmaqlıq isə kommunikasiya-nın uğursuzluğuna gətirib çıxarırsıniyyət qurmaq üçün isə xüsusi danışq və dinləmə vərdislərini özündə formalaşdırmalıdır. Bu vərdisin hər hansı birinin zəif inkişaf et-məsi nəticəsində ünsiyyət prosesi uğursuzluqla nəticələnə bilər. Uğursuzluqla nəticə-

lənən ünsiyyət isə tərəflərin bir-birini səhv anlamasına və dili öyrənməyə çalışan şəxsin demotivasiyasına şərait yaradır. Əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi, xarici dilin uğurla öyrənilməsində ən başlıca faktor kimi motivasiyanı qeyd edə bilərik. Motivasiya olmadan dilöyrənmə prosesinin uğursuzluqla nəticələnmə ehtimalı kifayət qədər çoxdur. Xarici dilin təlim və tədrisi zamanı tələbələrdə motivasiya, dili öyrənməyə xüsusi maraq yaratmaq müəllimin başlıca vəzifələrindən biridir. Motivasiyanın formalaşdırılmasını dilöyrənmə prosesində ilk addım kimi də qiymətləndirmək olar. İlk addımımız nə qədər güclü və inamlı olarsa, dilöyrənmə prosesi də bir o qədər sürətli və məhsuldar olar. Audio materiallarda verilən arxa fon səsləri buraya musiqi səsi, şəhərin səs-küyü, yağış damcıları və s. daxil edilir, təbii atmosferin yaranmasında birbaşa olaraq iştirak edir. Bu tərz olan dinləmələrə alışan tələbələr artıq kənar səslərə əhəmiyyət vermədən ünsiyyətlərini uğurlu bir şəkildə başlayıb və sonlandırma bilirlər. Dərs müddətinin faydalı və səmərəli keçməsində audio vəsaitlərlə bərabər video vəsaitlərin də əhəmiyyəti danılmazdır. Qısa metrajlı videolar, filmlərin köməkliyi ilə tələbələr dil daşıyıcılarının danışiq tərzlərindən savayı onların ünsiyyət zamanı istifadə etdikləri jestikulasiyaya, mimikalarına diqqət yetirir, söz və jestlərin birgə vəhdətini öyrənir, həyat tərzini və mədəniyyətləri ilə yaxından tanış olurlar. Əgər audio vəsaitlərin köməyi ilə tələbələr təkcə dinləmə bacarıqlarını inkişaf etdirirlərsə, video vəsaitlər vizual görüntü vasitəsi ilə, dil daşıyıcılarının istifadə etdikləri söz və ifadələri daha effektiv mənimsənilməsinə şərait yaradır. Görkəmli metodist V.P.Qopal vurğulamışdır ki, audio-vizual materialların istifadəsi müəllimə mövzunun təqdim olunmasında fiziki çətinliklərin aradan qaldırılmasına kömək edir. Yəni bu materialların istifadəsi tələbə-müəllim arasındakı ünsiyyət baryerini aradan qaldırır və bu əlaqəni daha da gücləndirir. O, həmçinin slaydlar, filmlər, proyektorların yardımı ilə digər ölkələrin mədəniyyətlərinin sinifə daxil olduğunu təsdiqləyir. Slaydlar və filmlərin istifadəsindən danışarkən dərs prosesində vizual görüntünün istifadə edilməsi əldə edilən informasiyanın daha qalıcı olmasını təmin edir. Bu fikri çin fəlsəfəsində məşhur olan “Bir görüntü min sözə dəyər” ifadəsi ilə də təsdiqləyə bilərik. C.Natoli qeyd etmişdir ki, audiovizual materialların istifadəsi və qarşıya qoyulan problemlərin həll edilməsi kommunikativ bacarıqların formalaşdırılmasına şərait yaradır [3,5]. Başqa sözlə desək, tələbələrin diqqətini maraqlı və cəlbedici oyunlar və çalışmalar sisteminə yönəldərək daha yaxşı nəticə əldə etmək olar. Müəllimin audio-vizual materiallar əsasında hazırlanmış yaradıcı çalışmalardan istifadəsi tələbələrin tam motivasiyasına və keçilən mövzunun daha yaxşı mənimsənilməsinə şərait yaradır. A.Lestage audio-vizual materialların faydaları haqqında danışarkən bu növ materialların təlimin fərdiləşdirilməsinə və hər bir tələbənin individual olaraq işləməsinə şərait yaratdığını bildirmişdir. Bundan əlavə, texnikadan istifadə müəllimləri şagirdlərlə müntəzəm olaraq fərdi şəkildə işləməkdən azad edir, çünki müəllim artıq gündəlik məşqlər və treninqlər keçirmək əvəzinə hər hansı bir mövzunun izahını video rolilər vasitəsi ilə də həyata keçirə bilər. Dil müəllimləri video və audio materiallardan istifadə edərkən qarşılarına üç əsas məqsəd qoyurlar. Ən başlıca və fundamental məqsəd dilöyrənmə-

lərin danışmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməsidir. Qısametrajlı videoçarxlar təkcə dilöyrənənlərin dinləmə bacarıqlarını inkişaf etdirmir, həmçinin onları əyani vəsaitlərlə də təmin edir. Hər hansı audio materialın dilöyrənənlər tərəfindən görüntü olmadan izlənilməsi dinlədikləri parçadan tez yorulmalarına, motivasiyalarının aşağı düşməsinə və diqqət dağınıqlığına vəsilə ola bilər. Təlim-tədris prosesində istifadə edilən videoçarxlar, dinləyiciləri daha çox məlumatla təmin edərək onların diqqətlərini uzun müddət bir məlumat üzərində saxlamağa yardım edir. stimullaşdırmaq kimi bir çox üstünlüklərə malikdir. Videomaterialları izləyərkən dilöyrənənlər özlərini videomateriallar vasitəsilə yaradılmış canlı mühütdə təsəvvür edərək, personajlar tərəfindən işlədilən dilin pragmatikasını anlamağa çalışırlar. Videoçarxlardan istifadənin daha bir üstünlüyü onların dərslər prosesinə rəng, maraq və əyləncə qatmasıdır. Müəllimlər dilöyrənmə prosesinin rəngarəng və əyləncəli olması üçün mahnı və musiqilərdən də istifadə edə bilərlər

Ədəbiyyat

1. Allen V.F. Trends in the Teaching of English TESL, Reporter 6, Summer 1973, № 4, p.17
2. Halliday A. The House of TESEP and the Communication Approach: The Special needs of English Language Education ELT Journal, 1994, v.48 (1), p. 3-11
3. Harmer J. Teaching foreign language teaching, 2005, pp. 45-46
4. Jack C. Richards. Communicative Language Teaching Today. Cambridge University Press, 2006, 471 p

Z.Mammadova

The effective ways of using technical equipment devices in Anglais

Summary

The article deals with the effective ways of using audio and video devices in FLT and working out effective ways of listening skills. Today the main goal of teaching and learning foreign languages in the global world is developing language learners' ability to use the target language for communication. The process of teaching English should be based on the communicative – functional approach to teaching languages. The whole process of teaching oral speech should be goal-oriented systematic. It will make the process of teaching oral speech more effective. The article is devoted to the audio and video materials in modern methodology. While analyzing great attention was given to the facts taken from the literature. One of the important goals of the article is to detect and find out the reasons of literature. The author emphasizes its role in methodology. Since its emergence this notion caught the attention. New researches appeared. It is noted that this gives us more power to understand the process clearly. At that time we use the language more competently. The main aim of

State program is to form a unique national education by means of ICT and provide qualitative educative opportunity in order to integrate into worldwide education system. One of the main goals of language learning is to acquire the ability to communicate effectively. It will make the process of teaching oral speech more effective.

Key words: speech, criteria, language, word, communication

З.Мамедова

Эффективные пути использования технических средств в процессе преподавания Английского языка

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы эффективные пути использования аудио и видео материалов на преподавании иностранного языка. Здесь говорится о необходимости внесения радикальных изменений в существующую систему обучения устной речи на иностранном языке. Процесс обучения английскому языку в целом и процесс обучения устной речи должен базироваться на коммуникативно - функциональном принципе. Обучение устной речи должно носить целенаправленный, системный, поэтапный характер, что будет содействовать повышению эффективности данного процесса. В анализе большое внимание обращено на фактом, полученные из литератур. Автор пытается раскрыть роль упражнения. Ссылаясь на работы ученых исследовавших, а также подчеркивает ее важность. Отмечается, что эта дает воспоминать смысл во время анализа еще более ясно, а также более разнообразном колорите. Основной целью Государственной программы является формирование единой общенациональной среды образования путём внедрения и использование современных информационно-коммуникативных технологий и обеспечением возможностью качественного образования, а также создания условий для интеграции государственной системы образования в мировую систему образования. Одной из основных целей изучения языка является обладание умением эффективно общаться на изучаемом языке.

Ключевые слова: речь, критерия, язык , слова, коммуникация

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 24.08.2019

Çapa hazırlanma tarixi: 19.11.2019

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Yusif Süleymanov tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur